

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Рух соціальної економіки здійснюється за законами діалектики. Соціальна економіка спрямована на забезпечення умов самоздійснення людини в усій повноті людських проявів життя відповідно до принципів гуманізму. Її розвиток має забезпечити такі умови не для окремих людей або певних елітарних груп, а для кожної людини, тобто усіх членів суспільства. Це складне завдання і історичний досвід показує, що соціальна еволюція, хоча і зигзагоподібна, все ж забезпечує наближення до цих умов дедалі більшої кількості людей, але вирішення проблеми в усій її повноті потребує ще неабияких зусиль, творчого пошуку та нових інституціональних механізмів.

Таким чином, діалектика соціальної економіки базується на взаємодії (єдності та боротьбі) двох її протилежних сторін: потенційно необмежених креативних якостей людини та історично обмежених умов і можливостей їх реалізації. Термін «креативність» походить від латинського «creato», що означає створювання. Під креативним потенціалом людини будемо розуміти сукупність її творчих можливостей, засобів, сутнісних сил, які можуть бути застосованими для конструктивного освоєння нею навколишнього природного та соціального світу і знайти свій прояв як в удосконаленні світорозуміння, так і в діяльності з гармонізації відносин людини та природи, а також людей у суспільстві. Креативність передбачає творчу діяльність, яка породжує дещо якісно нове, що відрізняється неповторністю, суспільно-історичною унікальністю.

Праця, творча діяльність у своєму олюднюючому аспекті створюють та розвивають людину як таку шляхом оволодіння нею новими, прихованими раніше властивостями предметів природи, новими знаннями та уміннями.

Історично, як правило, панівні соціальні верстви за рахунок звільнення від фізичної праці у сфері матеріального виробництва мали можливість прилучатися до занять інтелектуальними видами діяльності – наукою, мистецтвом тощо. Але історія зберегла і мистецькі шедеври кріпосних художників, технічні знахідки народних винахідників тощо. Одночасно має місце деградація певної частини соціальних верств, відсторонених від праці або через вимушене

безробіття, або внаслідок забезпечення власного добробуту шляхом привласнення праці інших людей.

У процесі руху до соціальної економіки відбувається відбір та зміцнення тих соціальних інститутів, що сприяють реалізації креативного потенціалу зростаючої більшості людей. Одночасно скасовуються ті інститути, які його обмежують або заважають цій реалізації.

Безпосереднє олюднення людини у соціальній сфері (сфері нематеріального виробництва) можна розділити на біоолюднення та соціоолюднення. Біоолюднення пов'язано з розвитком медицини, фізичної культури, спорту, генної інженерії тощо, тобто галузями, що забезпечують життєздатність та якість життя людини як біологічної істоти. Соціоолюднення відбувається у сферах освіти, науки, культури [1].

Становлення та еволюція галузей безпосереднього виробництва людини, тобто галузей соціальної сфери, відбувається в процесі історичного розвитку суспільного виробництва. Медицина – це галузь науки та практичної діяльності, спрямована на збереження та зміцнення здоров'я людей, профілактику та лікування хвороб. Шляхом досвіду протягом багатьох століть були накопичені лікувальні засоби та прийоми, які збереглися у так званій народній медицині і частково увійшли в наукову медицину. Вершиною лікувального мистецтва у стародавньому світі була діяльність Гіппократа. У II ст. н.е. уявлення античної медицини були систематизовані Галеном. Його система, доповнена Ібн Сіною панувала у медицині до початку нового часу. Відкриття XVI–XVII ст. сприяли поверненню медицини на засади досвідного знання. Досягнення природознавства і техніки, методів об'єктивного дослідження у XVIII–XIX ст. обумовили становлення наукової медицини. У процесі розвитку вона диференціювалась на низку самостійних галузей. Окремо виділилась гігієна як наука про вплив на здоров'я людей умов навколишнього середовища, праці, побуту тощо.

У попередні історичні епохи і у теперішній час доступ до медичних послуг різних верств населення був і залишається неоднаковим. Послуги персональних лікарів для аристократії співіснували з послугами знахарів, що ними користувались широкі верстви біднішого населення поза новими досягненнями наукової медицини. Поступово склалася сфера охорони здоров'я як система державних та суспільних заходів з охорони здоров'я, запобігання та лікування хвороб і подовження життя людини. Початково державна система охорони здоров'я являла собою регламентовані державою заходи переважно у сфері протиепідемічної роботи. У дореформеній вітчизняній економіці охорона здоров'я базувалась на принципах безкоштовної та загальнодоступної медичної допомоги і профілактичних напрямках медицини. Але бюджетне

фінансування цієї сфери за остаточним принципом не забезпечувало достатню якість медичних послуг для усіх, хто їх потребував. В умовах змішаної ринкової економіки держава забезпечує мінімальну загальнодоступну медичну допомогу. Значну частину лікувальної допомоги надають приватно практикуючі лікарі. Широке розповсюдження у європейських країнах отримала страхова медицина, за якою людина частково оплачує медичні послуги і частину відповідних витрат бере на себе страхова компанія.

Удосконалення системи охорони здоров'я на сьогодні є актуальною проблемою в усьому світі. Певні кроки у цьому напрямку робить Всесвітня організація охорони здоров'я під егідою ООН. Але ситуація, що склалася, є далекою від бажаної, яку за словами І.П. Павлова можна охарактеризувати так: медицина майбутнього – це профілактика та гігієна.

Сфера освіти – це сфера, що забезпечує отримання людиною знань, умінь та навичок у навчальних закладах різного профілю та рівня. Вона покликана підтримувати суспільно та індивідуально необхідний рівень культури, загальноосвітньої та професійної підготовки. У контексті завдань соціальної економіки освіта спрямована на всебічний розвиток особистості. Історичні корені системи освіти полягають як у забезпеченні домашньої освіти, так і у створенні спеціальних суспільних освітніх закладів – від античних академій та середньовічних церковно-приходських шкіл до університетів нового часу. У дореформеній вітчизняній економіці послуги освіти усіх рівнів були безкоштовними для індивідуального споживача і оплачувались за рахунок державного бюджету або коштів підприємств, якщо мова йшла про цільову підготовку спеціалістів для певних підприємств у вищих навчальних закладах. В умовах змішаної ринкової економіки держава частково оплачує послуги освіти на певних рівнях, а значну частину витрат на освіту несуть індивідуальні споживачі освітніх послуг. Це не сприяє загальнодоступності освіти, викривляє мотивацію до навчання, коли людина вибирає галузь освіти не за власним інтересом, а з огляду на обмежені фінансові можливості. Існують вельми слабкі інформаційні орієнтири щодо прогнозу суспільних потреб у спеціалістах різних професій та спеціальностей. У контексті соціальної економіки необхідно використовувати найпрогресивніші орієнтири у сфері освіти, як, наприклад, всезагальна вища освіта, що на початку ХХІ ст. були сформульовані в Японії. Можна додати до цього положення щодо створення умов для зміни діяльності, якої усе більше потребує сучасне гнучке виробництво.

Перехід до наступної епохи гуманістичного виробництва вимагає звернення до соціально-інформаційної парадигми економіки. Мету та

засоби її досягнення у цій парадигмі своєрідно інтегрує поняття креатосфери.

Креатосфера – це світ культури, загальнодоступної творчої діяльності і, відповідно, сфер, у яких створюються культурні цінності, розгортається процес формування, виховання, навчання і розвитку людини як вільної, всебічно розвиненої особистості [2]. Креатосфера виступає природним спадкоємцем розвитку матеріального виробництва, розвивається на його основі і потім виступає вирішальним фактором подальшого прогресу. Саме через креатосферу має відбутися подолання відчуження людини від праці, освіти, культури, природи. Можна очікувати, що найважливішими галузями соціальної економіки стануть галузі, які забезпечують становлення та розвиток креатосфери: загальнодоступна освіта і виховання, охорона здоров'я, наука, мистецтво.

В нових умовах освіта та виховання мають стати свого роду «першим підрозділом» суспільної діяльності в межах соціокультурної сфери (креатосфери), що забезпечує формування людини з високим креативним потенціалом, що здатна усвідомити проблеми і протиріччя буття та творчо їх розв'язати. Відповідно, діяльність зі створення предметного світу культури, що здійснюється у галузях науки, художньої культури тощо може служити аналогом «другого підрозділу» креатосфери, де створюються культурні цінності і людина у повній мірі реалізує свій креативний потенціал.

Функціонування креатосфери передбачає наявність особливої інфраструктури – економічної та правової, яка включає, зокрема, необхідну кількість освітніх, наукових, культурних та інших суспільних закладів та установ, а також юридичні закони, що надають можливість вільного вибору та доступу кожної людини одночасно до багатьох видів діяльності, які її цікавлять і потрібні суспільству. «Олюднююча» діяльність, як засіб формування гармонійної особистості в усьому багатстві людських проявів життя, реалізується через систему особливих механізмів соціальної економіки. Провідними серед них виступає переміна діяльності, яка йде на зміну традиційному поділу праці, а також відповідні їй перетворення відносин власності та форм зв'язку між суб'єктами діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасевич В.Н. Очерки теории переходной экономики. – К.: Наукова думка, 2001.
2. Бузгалин А.В. «Постиндустриальное общество» – тупиковая ветвь социального развития // Вопросы экономики. – 2002. – №8. – С. 31–42.